

Observatoriul este de două ori în săptămână, Miercuri și Sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 an întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu postu în lainturulu monarchiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In străinatate pe 1 anu 10 fl. sêu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sêu 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Anulu III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie sêu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a dou'a și a trei'a câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului

„Observatoriulu“ in Sibiu.

Nr. 2.

Sibiu, Sâmbătă 5/17 Ianuaru.

1880.

Despre centralisatiune și egal'a indreptatire a nationalitatiloru.

(Urmare și fine.)

Déca vomu face o privire retrospectiva asupra trecutului, vomu aflá, că recunoscerea principiului egalei indreptatiri nu este nimicu altu decât emanciparea elementului slavu și a celui romanu de sub supremati'a nemtiloru și a magiariloru. Pâna in Martiu 1848 nemtii și magiarii au fostu in Austri'a popórale domnitóre, éra slavii și romanii cele servitóre; aceea erau opressori, éra acestia cei apesati. Déca deci ei, prin proclamarea Constitutiunei din Martiu 1848 au voitu libertatea asia precum o afirmá, apoi voindu se fia consecenti, ei ar fi trebuitu se renuntie la supremati'a pe care o au fostu usurpatu in modu nedreptu, in tocmai precum o au facutu mării proprietari cu domnatiunea loru asupra supusiloru loru. Nemtii o si facura acésta in teoria indata la inceputu, de si aplicarea ei schiopátá incetu din distantia mare; magiarii inse au refusatú a o face atátu in teoria câtu si in pracsá, ceea ce precum se scie, au avutu a o éspia fôrte greu.

Libertatea in generalu este numai acolo posibilá, undé toti membrii unei societati se bucura de acelasiu dreptu egalú, undé niminea nu se nasce nici cá domnulu și nici cá sclavulu celuilaltu, ceea ce firesce cá nu esclude, cá pentru realisarea scopuriloru sociale unii se stea in frunte, se conducá si se gubernedie, éra ceilalti se urmedie si se lasé a fi condusi, cu alte cuvinte, se asculte. In state libere si constitutionale, legile sunt deobligatóre in modu egalú pentru toti; ceea ce este dreptu pentru unulu trebuie cá se fia si pentru celalaltu, si nimenu nu i este permisú a stá mai pre susu de legile si normele de dreptu ce sunt in vigóre pentru toti. Scurtu disu: Constitutiunea nu este nimicu altu, decâtu aplicarea practica a acelui principiu cunoscutu si eternu, din care isvrasce ori ce dreptu si tóta dreptatea: Aceea ce tu tie nu iti doresci, nu face nici altora. Ori ce prerogativa, ori ce privilegiu, ori ce vasalitate, care nu resulta pe cale fireasca si necessaria din ajungerea scopuriloru statului, nu pôte fi con-

siderata de altceva, decâtu cá o factica exemptiune de dreptu, prin urmare cá o negatiune a dreptului, cu alte cuvinte, cá nedreptu. Ori ce privilegiu se pôte introduce si conservá in statu numai prin fortia, nu inse prin dreptu. Forti'a inse produce in totdeauna situatiuni resboinice anormale, in cari orice dreptu naturalu este negatu, se usuca si móre.

Déca vomu aplicá aceste principii, care prin ele insele sunt clare si nu suferé contradicere, asupra relatiuniloru factice ale popóraloru din Austri'a, apoi va trebui se recunoscemu, cá cu tóta diferenti'a ce esista intre nationalitati, nestirbit'a lorú egala indreptatire trebuie considerata nu numai cá o nedispensabila conditiune fundamentala a Constitutiunei întregi, ci si cá basa morala a imperiului, si cá prin urmare despre o suprematia a nemtiloru și magiariloru asupra slaviloru și romaniloru nu pôte fi nici vorba; pentru cá in casulu oppusu amu esi éra din domeniulu dreptului si amu cadea in acela alu opressiunei si alu nedreptului si pentru noi statulu de dreptu s'ar schimbá intr'unu statu de opressiune, éra pacea in resbelu, chiaru si in casulu déca acesta ar fi innadusitu la aparentia.

Déca tóte cele dise pâna aci sunt adeverate, apoi, întrebarea despre centralisarea, pe care ministeriulu nostru voiesce se o introduca si se o consolidedie in Austri'a, este deslegata prin sine insasi. O astfelu de centralisare nu convine pentru Austri'a nici chiaru din acelu motivu, pentru cá ea se afla in contradicere directa si inevitabila cu principiulu egalei indreptatiri a popóraloru, care este basá morala a întregului imperiu, precum si a Constitutiunei. Ce este dreptu, si ministeriulu s'au indatinatu a vorbi despre egal'a indreptatire: déca vomu considerá inse modulu prin care o ar voi elu asia de bucurosú se o puna in aplicare, apoi ar trebui se formulamu întielesulu ei cam asia: egal'a indreptatire a tuturoru nationalitatiloru in Austri'a sub hegemoni'a nemtiloru. Mai este óre si acésta egala indreptatire? se pôte óre dictá celorlalte nationalitati cu dreptu si fara fortia o astfelu de hegemonia, si s'ar potea óre prin o astfelu de fortia consolidá liniscea si securitatea statului?

Unu poporu care a fostu frustratu pentru eternitate de ori ce viatia national-politica si parlamentara, in timpu ce vecinii lui se bucurá in deplina mesura de densa, mai curendu sêu mai tardiu elu trebuie se móra fara scapare, si in contra unei astfelu de morti nu cresce pe lume nici o buruiana. La o asia stare trista ar fi redusú atuncea nu numai cecho-slavii și magiarii, ci si slavii de sudu și romanii; pentru cá nici acestia nu voiescu a se multumi cu speranti'a, cá confratii lorú din Turci'a le voru premerge pôte cu esemplulu vietiei politice. Tóte acestea popóra, pre langa cea mai mare buna-vointia a lorú, nu potú fi multumiti cu mentionat'a centralisatiune, pentru cá prin aceea ele 'si-arú subtscrie propri'a lorú sententia de mórte si arú comite o sinucidere. Nici unulu din reprezentantii onesti ai poporului seu n'ar potea consimti la asia ceva in Reichstag; si chiaru déca o ar face, apoi, ne indoimu, déca o astfelu de facta ar fi legitima, de óre ce voturi si aliancie nemorale sunt considerate dupa dreptulu divinú si omnescu, de nevalide.

Ce este dara de facutu pentru de a scapá dupa potintia de inpassulu acesta si de aceste indoieli? — Remediulu este, celu puçinu in teoria, fôrte lesne, dara elu nu este nici decum impossibilu chiaru si in pracsá. Este numai de lipsa a se dá singuraticelorú popóra ale Austriei atáta autonomia, atáta misicere politica libera, atáta viatia parlamentaria propria, pe câtu este de lipsa cá, fara de a se stirbi unitatea imperiului, egal'a indreptatire a nationalitatiloru se ajunga a fi unu adeveru, si cá se fia delaturatu nu numai pericolulu facticu, ci si durerós'a aparintia a helotismului pe de o parte si a hegemoniei pe de alta parte. Pâna candu popórale voru avea cauza a se teme pentru nationalitatea lorú, pâna atuncea in Austri'a nu va domni nici multumire si nici pace. Si déca in privinti'a acésta organismulu statului insusi nu va oferí nici o garantia, atunci tóte cuvintele dulci ale gubernului voru fi rissipite in vanu. Neincrederea care au fostu de multa provocata prin nenumerate in-

Foisiór'a „Observatoriului“.

Unele observari relative la comitatulu Hunedórei si in specie la districtulu Hatiegului.

Tinutulu sau cum ii dice poporulu, tíer'a Hatiegului, isi are numirea dela opidulu (siulu) Hatiaгу. Acelu opidu inainte de inflintiarea militiei limitane a fostu locu taxale alu camerei, dara prevediutu cu privilegie de autonomia, magistratu, dreptu de a tramite doi deputati la adunarea sêu diet'a provinciale. — In documentele mai vechi se afla cu numele Háczkok. Inainte de a'si perde marele principatu alu Transilvaniei, autonomi'a sa întemeiata pe acte publice si contracte bilaterali, precum Cetatea de pétra, Fogarasiulu, si Rodn'a, intocma si Hatiegulu se titulá cu nume de districtu. Baronulu Antoniu Jósica, fostulu odinióra supremu comite alu comitatului Clusiu, in observatiunile facute la „Suplex Libellus Walachorum,“ concede si recunósce, cá districtulu Hatiegului cá si cele aci numite, a fostu jurisdictiune romanésca, municipiu. Primarii, prefectii, numiti in documentele slave Cnezii, au participatu la afacerile tieiei, firesce inainte de a se face Unio trium Nationum. Cá-ci este cunoscutu la toti cáti s'au ocupatu cu studiulu documentelorú istorice, cá in vechime adunarea sau diet'a tieiei avé titlu de Universitas Hungarorum et Walachorum; dara si Unio (mai bene'i poté dice conjuratio), trium Nationum. Nobilium, Sicularum et Saxonum, strinsu luata nu s'a facutu numai in contra Walachiloru, ci preste totu in contra poporului tieranú agricultorú, fia fostu acela ori de ce nationalitate, in comitate si districte; pentru aceea in actulu memoratei uniuni nici o amintire nu se face despre natiunea magiara, ci numai despre nobili; apoi este cunoscutu, cumca in Transilvani'a, primatii nobililoru romani, mai fara esceptiune au trecutú in secolii 16—17

sub domni'a principiloru nationali la religiunea reformata asia numita Kálvinista magyar Vallás, si in urma confundandu nationalitatea cu confessiunea, au inceputu a se numi magiari. Fostulu óre candu directoru alu cauzelorú publice si fiscale Petru Dobra, de Zalathna, unde este si inmortentatu in biseric'a gr.-cath, scriindu despre acei renegati se plange cu dorere. Acusatu fiindu Dobra pentru procedur'a prea energica intru apararea religiunei sale, avendu elu a se justifica la regimu, dise intre altele:

„Feci hoc ingenue fateor, ideo etiam, quia ut ut „ego in Scholis Societatis Iesu educatus Catholicus factus, „negare tamen non possum, me a Parentibus valachis „natum, ejusdem Nationis membrum esse. Utinam id „mecum et alii perplures facerent, qui ex eo quod ipsi, „vel eorum Parentes ante aliquod tempus aliam Religio- „nem amplexi sint, etiam Nationem abnegant.“ Acestui zelosu barbatu este a se multiami si schimbulu domniului dela Sambeta si Gherl'a, cu celu dela Blasiu.

Cu tóta considerabil'a desertare a nobililoru romani in castrele magiare, totusi numerulu nobililoru romani in Transilvani'a si acum este mai mare de cátu alu celoru magiari. Acésta s'au adevéritu si cu ocasiunea insurectiunei, adeca a inarmarei nobililoru“ între anii 1809—1813 contra lui Napoleonu I. Numai in tempurile mai recente le a fostu venitú unguiriloru in mente a dice, cá numele de nobilu este identicu cu celu de magiaru, ceea ce inse este a falsificare a istoriei, contraria mai tuturoru diplomelorú si donatiuniloru nobilitarie, date de regii Ungariei romaniloru, in care mai de regula affi terminulu Nobilis Olachus. Tóte acestea bine le a sciutu între altii si in parte le a si descoperitu renumitulú Istoricu comitele Josifu Kemény, care au aratatu cá si famili'a lorú, adeca cea Keményiana, este de origine romana, si acestu adeveru mai chiaru l'a descoperitu dn. Stefanu Moldovanu pe tempulu candu era parochu in Grindu, si cá unulu care avé scrisóre buna, si capacitate cu zelu nationale inpreunata, de multe ori ei facé servitiu cá amanuense, numitulú comite.

Aci ar potea întreba cineva, cá ce legatura au tóte acestea cu adnotatiunile ce voiescu a face despre tinutulu sau districtulu Hatiegului? La ce respondu, cá ceva legatura voru avé cu ceea ce am a descoperi in privinti'a nimitului districtu, dara si in acelu casu candu n'ar avé, ajunga observarea, cá propusulu meu nu este a scrie nu sciu ce lucru sistematicu, dara din contra, in dilele acestea, care se potu numi sér'a vietiei, precum si sunt, voiescu se insemnu unele lucruri si intemplari, pe care sau insumi le am cunoscutu, sau cá tradițiuni vechi, mi s'au enaratu prin unele persóne alese si de tóta credinti'a demne. Asia dara me întorcu la scopulu propusu.

Tinutulu Hatiegului cuprinde in sene cá la optadieci de comune mai mari si mai mici. Numerulu locuitoriloru se computa cá la 40 de mii. Acum districtulu acela constitué o parte a comitatului Hunedórei. In tempurile celea vechi a fostu jurisdictiune autonoma, de sene statatóre. Acésta se pôte confirma cu documentulu de introductiune, seu statutiune alu comitelui Olachalu dela cetatea Devei Lascu Musiatu, in posesiunea donata lui si succesoriloru sei asia numita Zlasti, in vecinatatea cetatiei Hunedór'a. In acelu documentu stá, cá cu ocasiunea acelei statutiuni a esitu inainte Cnesulu Zajcu, fara indoiala protoparintele familiei Zeyk, din dilele nóstre, care si acum are bunulu seu in comun'a Streiu (Zejkfalva), si a protestatu in contra introducerei lui Musiatu, din cauza cá elu dupa dreptulu de Chinesiatu are pretensiune la acea donatiune de mostia. Protestulu sau contradicerea Cnesului Zajcu s'a fostu transpusu la tribunalulu (forum) din Hatiegu, care dupa cum suna documentulu, a fostu compusu din Seniores Olachorum, spre a 'si produce documente pentru spriginirea aserutului seu, ceea ce inse acelu Zajcu nu a potutu face.

(Va urmá.)

pregiurari, va cresce totu mai multu si in fine va desfiintia tóte legaturile de lealitate.

Déca este vorba cá unitatea Austriei se aiba o basa solida, apoi dupa opiniunea nóstra, pentru centrulu seu séu, pentru „imperiu“ absolutu necesarie sunt numai urmatórele agende si obiecte si adeca: 1) Agendele casei imperiale, 2) Afacerile esterne, 3) Armat'a teritoriala si marin'a, 4) Finantiele imperiului, 5) Afacerile comerciale si prin urmare 6) Tóte mijlócele de comunicatiune ale imperiului. Mai departe ar fi de doritu, de si nū este nedispensabilu, cá nu intr'o jumetate a imperiului se se considere de nedreptu aceea, ce in cealalta este dreptu.

(De aci in colo autorulu boemu isi espune parerile sale mai multu teoretice asupra unei eventuale organizatiuni a guvernului centrale si a guvernelor provinciale, precum si asupra organizatiunii Reichsratului si a dietelor. Avendu acelea astadi o insemnatate mai multu istorica decâtu practica, trecemu preste ele, pentru cá se ajungemu la conclusiune, care suna asia:)

„In fine, ne vedemu necesitati a respunde la acea inputare ce se face de ordinariu si mai desu la adress'a contrariloru centralisatiunei in Austri'a. „Guvernulu austriacu, se dice, trebue se fia puternicu si energiosu, din care cauza trebue se fia concentratu la unu locu si intr'o singura mana.“ De si nu scimu, déca si acela este totudeauna tare, care se ia la lupta cu natur'a si cu dreptulu: dar' nu ne indoimu, cá elu intr'o astfelu de lupta totudeauna va fi celu invinsu. Se pare inse, cá contrarii, de si póte in contra vointiei lor, vorbindu asia, comitu o confusiune de notiuni. Ei adeca vorbescu despre unu guvern tare, si se cugeta numai la unu guvern comodu. Déca in realitate acésta este asia, apoi nu le vomu contradice pe deplin, dar' credemu, cá comoditatea nu este unulu din principalele atribute ale unui guvern constitutionalu. In conducerea statului numai despotismulu si barbari'a este comodu, si din contra, guberne luminate si liberale au purtat totudeauna contu zelosu de nenumeratele interese de statusi civile, si n'au potutu si n'au voitu niciodata a declará comoditatea lor de unu lucru de prim'a ordine in organismulu statului.“

Revist'a politice interne din Austro-Ungari'a.

Sibiu, 16 Ianuaru st. n. 1880.

Memorandulu boemiloru prin care ei au cerutu dela coróna si dela guvernulu austriacu aplicarea egalei indreptatiri pe cale administrativa, a fostu datu spre esaminare unei comisiuni ministeriale, compusa ad hoc din secretari ministeriali. Deputatii boemi nu voru asteptá inse, pāna candu acea comisiune isi va terminá lucrarea si isi va face raportulu seu, ci, indata dupa redeschiderea sesiunei Reichsratului cu ocaziunea desbaterii bugetului instructiunei si alu cultelor, voru face propunerea, cá pentru subventionarea scóloru boeme se se votodie sum'a de 200.000 fl. Acésta propunere sustienuta fiindu si din partea deputatiloru poloni si avendu si aderarea cabinetului Taaffe, ceea ce este fórtu probabilu, are multi sorti de a fi primita si votata de majoritatea actuala.

Cá nemtii centralisti, de calibrulu unui Herbst, Sturm, Dumba et tutti quanti, voru combate cererea boemiloru, nu suferu nici o indoiala, cu atātu mai virtosu, cá in urm'a luminei ce s'au facutu acuma asupra negociatiuniloru de inpace intre boemi si nemtii centralisti, cesti din urma au si mai multa cauza de a fi separati si amariti asupra boemiloru. Resulta adeca din descoperirile facute, cá conditiunea de inpace pusa boemiloru, din partea nemtilor centralisti au fostu: o aliantia ofensiva si defensiva in contra politice orientale a comitelui Andrassy si a aspiratiuniloru reactionarie ale partidei feudal-ultramontane, precum si in contra suprematiei magiare.

Se prea intielege, cá boemii au fostu cu multu mai prudenti decâtu, cá in ajunulu caderei comitelui Andrassy si prin urmare a influintei dominatóre a elementului magiaru, precum si in fati'a faptelor implinite ale ocupatiunei provinciiloru turcesci, se primésca compromitetórea, periculós'a si egoistic'a conditiune a nemtilor centralisti, cari cu ajutorulu boemiloru aru fi doritu se isi mantiena si consolidie domni'a lor exclusivista si de exploatare, pe contulu intregulu imperiu austro-magiaru.

Urmarea refusului pe care l'au primitu partid'a centralista a fostu: cá boemii au tractatu directu cu corón'a si cu comitele Taaffe, cá au intratu in par-

lamentulu centralu si uninduse cu celelalte elemente nationale au causatu caderea nemtilor si descompunerea partidei „fidele constitutiunei“, asia, cá ea astadi nici nu se mai póte numi o partida politica, ci celu multu o clica de individualitati compromisse si discreditate, lipsite de unu programu politicu, fára siefu si fára domiciliu. Partid'a nemtilor centralisti este astadi o umbra fára corpu si fára viatia, care va mai aparea din candu in candu cá unu spectru alu unei camere obscure, pentru cá apoi se dispara cu totul de pe aren'a politica. Ea si-a meritatu sórtea si póte servi cá exemplu tuturoru acelor partide politice, care advenindu la putere, in locu se gubernedie si se administredie in adeveratulu si bine intielesulu sensu alu misiunei lor, din contra nu se ingrijescu de nimicu altu, decâtu se isi eternisedie domni'a prin coruptiunea si falsificarea opiniunei publice, prin demoralisarea caracterelor, prin exploatarea finantielor statului in favorulu lor, prin terorizarea si persecutarea adversariloru lor politici de alta nationalitate séu de alte principii, precum o au facutu acésta nemtii centralisti in Austria, precum o au facutu partid'a lui Deák in Ungari'a si precum totu acolo, o mai face inca partid'a teribilei „sfarimatoriu alu nationalitatiloru“, renumitul C. Tisza, actualulu ministru-presiedinte alu cabinetului magiaru.

Acei ómeni se paru, cá séu nu sciu, séu cá se facu a nu sci, cá astfelu de partide politice n'au nici o ratiune de a esista si cá mai curendu séu mai tardiu chiaru consecintiele politice lor le desfiintiedia si le nimicesce. Ei ar trebui inse se isi aduca bine aminte, cá chiaru si dupa unu uraganu si dupa unu diluviu cá si celu biblicu, urmédia aceea ce a disu poetulu francesu Gilbert cá:

„Preste lumi desfiintiate
Tempulu dórme nemisicatu“.

Partidele politice sunt valorile trecétóre ale unor curente mai multu séu puçinu repedi, cari cu tempulu se scurgu pentru cá, séu se se piérdia intr'unu nomolu nissiposu, séu se ajunga in largulu marei. Ele sunt efemere si disparu; singuru numai popórale remānu nemisicate in albi'a lor, pāna candu isi implinescu misiunea pe acestu pamentu.

Reflecsiuni cá cele de mai susu nu prea au locu intr'o revista cá acésta, dar' ele ni se inpusera in contra vointiei nóstre, vorbindu despre situatiunea partidelor politice din monarchi'a austro-ungara.

Interessulu politicu se concentrédia de-o-camdata asupra lucrariloru comisiuniloru bugetarie ale delegatiunei magiare, care si-au inceputu la Vien'a éra si activitatea intrerupta prin serbatori. In aceste comisiuni, noulu ministru de esterne bar. Haymerle au avutu ocaziune a respunde la interelatiunile ce i s'au facutu, relativu la cestiunea junctiuniloru caliloru ferate austro-serbesci si relativu la aliantia austro-prusso-germana. Respunsurile date din partea bar. Haymerle au fostu linistitóre, de si starea lucrurilor in realitate nu este asia. Dar' a fi unu diplomatu insemnédia si a sci desminti bine si la tempu oportunu, totu ce ar fi in stare se nelinistéca si se turbure spiritele. Noulu ministru de esterne alu Austro-Ungariei au datu probe, cá este versatu in art'a acésta cá si antecessorele seu. Viitoriulu ne va aretá déca logic'a, si cursulu faptelor nu i voru aduce surprinderi si nu ilu voru pune in contradicere totu asia, cá si pe comitele Andrassy.

In Ungari'a d. C. Tisza se incérca prin organele sale a prepará si a face posibilu o fusiune a partidei sale cu cea opozitionala, care consta din mai multe fractiuni. Pāna acuma aceste incercari n'au avutu decâtu numai unu resultatu negativu si adeca: refusulu categoricu alu fractiuniloru opozitionale de a se fusion'a cu partid'a gubernamentalu subt firm'a d. C. Tisza et consortes. Regretabilulu duellu Verhovay-Majthényi de siguru, cá in locu se contribue la apropiarea si fusiunea partidelor mai multu inca le va inversiuná si iritá una in contra celelalte, ceea ce ne o probédia tumultuósele scene ce se petrecu in dilele din urma, intre poporatiunea capitalei magiare si intre cassin'a magnatiloru si a membriloru ei. Acelea sunt nise simptome, care vorbescu o limba fórtu elocenta si clara, pentru cei ce le sciu interpretá, intielege si aplicá asia, dupa cum o pretindu si o merita. Detailurile asupra acelor scene, cetitorii nostrii le voru aflá in articolulu ce urmédia si pe care ilu recomandamu deosebitei d-lor atentuni.

Camilu.

Ungari'a.

— B.-Pest'a. Tóte cestiunile mari si mici din câte sunt la ordinea dilei, s'au datu pe càtuva timpu la o parte dela 11 Ian. incóce, de candu se intemplá duellulu intre publicistulu Verhovay si baronulu Isidoru Majthényi. Duellu nenumerate s'au intemplatu de 19 ani incóce, atātu in capital'a Ungariei, cátu si in alte parti ale tierei; din tóte inse numai acesta fu care meritá dela pressa si dela publiculu intregu titlulu inferatoriu de banditu, de lotru, talchariu, asassinu de pre puste Ungariei de spadassinu, de bravo si brigantu din Abruzzi Italiei inferiore:

Duellulu Verhovay-Majthényi.

Nu unu duellu singuraticu si nici nu ranirea ori chiaru mórtea unui duellantu este aceea ce a inversiunatu asta-data spiritele si a produsu chiaru rebelliune in Buda-pest'a, ci caus'a pentru care s'a facutu acelu duellu. Noi apucaseramu se informamu pe lectorii nostrii despre infricosiatele defraudari si dilapidari de bani intemperate la banc'a rurala vechia din B.-Pest'a, precum si cá Verhovay numise in diariulu seu câteva persóne greu compromisse. Indata dupa aceea elu publicá trei scrisori a le presiedentulu bancei comitele Festetich, fórtu compromitetórie. In locu de a'si cere satisfactiune insusiu c. Festetich cá celu vetamatu, esi cumnatu-seu br. Majthényi cu acea pretensiune asupra lui Verhovay si tramise la elu doui martori, pe bar. Sigismundu Uechtritz (parasitu, cine scie de unde) si pe Gabr. Benétzky, totu asia ómeni de napaste si batausi cá si elu, spre a cere satisfactiune. Ei mersera in redactiunea diariului Függetlenség (Independenti'a), unde Verhovay produse originalulu scrisoriloru lui Festetich, dintre care a trei'a ce se si afla la tribunalulu, compromitte fórtu greu pe acesta. Majthényi inse in alta di in locu de a se trage la o parte, scrise lui Verhovay in termini brutali, insarciná si pe cei doui martori cá se'i dica din partea sa calumniatoru mincinosu, flecariu miserabile, si cá daca n'lu va provocá la duellu, va fi si va remanea unu poltronu bunu de palmuitu pe strade.

Atunci lui Verhovay nu'i mai remase de cátu se provóce pe Majthényi la sabiia; acésta inse refusá sabiia sub cuventu cá suferu de asthma in peptu si oprindui-se resufletulu nu póte tiné multu la bataia, propuse deci pistóle. Verhovay de si suferu reu de scurtimea vederei (miopica), avu totusi vanitatea cá se accepte pistóle si isi alese de secundanti pe deputatii br. Arpad Megnyanszky si Bela Komyathi. Sambata in 10 Ian. pe la 12 óre esira afara unde trasera sorti pe pistóle si regulara conditiunile, precum distantia de 25 urme, cu dreptu de a pasi câte 5 pasi inainte si a puscá dintru odata, cu timpu de 1 minutu pentru tintitu. Dupa 50 secunde trasira ambele pistóle. Majthényi care e cunoscutu de celu mai bunu puscatoriu ce'ti ia rōndurie'a din sboru, lovi pe Verhovay in pieptu de a drépt'a, cam spre subtióra si glontiulu strabatú curmedisiu, fórtu afundu, in cátu medicii au desperatu de a'lu scóte fára periculu invederatu. Doui medici dr. Csillag si dr. Farkas cari erau de facia, audindu pe Verhovay dicundu cá e nemeritu, alergara se'lu desbrace, se'i oprésca sangele ce curgea síroiu si se'lu lege, apoi punendu'lu in trasura ilu adusera acasa, unde medicii veghiadia di si nópte la patulu lui. Verhovay este omu trecutulu numai de 31 de ani, bine facutu, de origine din comitatulu Zemlinu, adeca slavacu, din cei fanatici, are parinti, frati si sorori.

A dou'a di, Dumineca sér'a, câteva sute de ómeni se adunara pe strada de inaintea casinei magnatiloru si incepu se strige: Traiesca Verhovay! Péra casin'a! Péra Majthényi! Péra banditii in fracu! etc. etc. Éca si unu comissariu de politia cu siese sergenti; éca preste puçinu si Thaisz prefectulu politiei; éca la cererea lui si 1/2 compania de soldati de linia veniti din casarma sub comand'a unui capitanu si a unui primu-locotenentu. Cătiva grafi si baroni tineri se aratara pe la ferestrele casinei domnesci, éra altii esira in pórtu, dara iute o luara la sanató's'a, éra magnatii betrani apucara a esi pe pórt'a din dosu fia-care la locuinti'a sa. Poporulu vediendu soldatii s'au intarítatu si mai multu; sbierate, fluieraturi si amerintiari se ridicá din tóte partile. Atunci Thaisz provocá pe capitanu cá se inaintedie cu baionet'a implantata si cu pusc'a incarcata. Capitanulu isi facu datori'a pāna in momentul ce deputatii Emericu Szalay si Otto Hermann strabatura intre multime si provocára pe Thaisz se nu verse sange fára nici-o cauza îndestulata, se comande pe soldati in casarma, cá-ci ei iau asupra lor cá si poporulu se va retrage. Dupa o disputa scurta asia s'a si intemplatu; stra-

dele inse au remasu pline de sbieratori până dupa 12 ore din noapte.

A doua di Luni, érași se adunara cete de ómeni la casin'a domnesca, totu intre sbieratele că se péra talchării in fracu, dara dupa vreo doue ore s'au departatu fãra alte urmari.

In aceeași séra inse s'a intemplat o alta blastematia mare. Bela Toth, unulu din colaboratorii lui Verhovay ciná intr'o restauratiune cu amici de ai sei. Dintr'odata vine la elu Ernest Bockelberg, unu prussianu veneticu care face pe dascalulu de gimnastica, dara este si policistu, care in sér'a din 11 ajutase că se arestedie pe unu evreu ce strigá si elu contra magnatiloru. Toth ilu numise in diariu cam in termini cum i s'a caditu. Din acea cauza Bockelberg venindu cu doui martori, trase lui Toth trei pumni tiepeni preste falci si se departa. Adeca că in codru, că pe pusta. Acum redactorii si colaboratorii au inceputu se pórtu cu sine revolvere, si de va merge totu asia, voru fi siliti se tina si pe mésa langa penele de scrisu revolvere cu câte 6 focuri, precum tina redactorii in Americ'a.

Din trecutu se scie si pe la noi atãta, că in Martiu 1849 inpuscara pe Benigni redactorulu lui „Siebenbürger Bote“ aici in Sibiu de inaintea locuintei lui; că in aceeași epoca de turburari lui G. Baritiu i s'a datu consiliulu seriosu, că nici dió'a se nu mai siédia la ferestra spre strada, că-ci sunt decisi a'lu inpuscá pre candu siede la mésa; éra in 1871 i s'a disu, că inca si cei cari aru cutediá se mai stea cu elu de vorba pe strada, sau se'i dea visita, au se manance bataia.

De altumentrea redactorii si colaboratorii diarielor din B.-Pest'a tinura in acésta cestiune grava o conferentia, in care fapt'a lui Majthényi si a compliciloru sei o declarara de unu terorismu infam si barbaru indreptatu asupra libertatii de presa, cu scopu că reprezentantii ei se nu mai cutedie a revelá de aci inainte misieli si blastematii de a le acelu aristocrati si functionari inalti, cari compromitu chiaru onórea si reputatiunea castei loru, si este prea frumosu că asta-data diarietele ministeriali sunt de acordu cu cele opositionali, ba unele din diarietele gubernementali declarara pe Majthényi de unu niminea, de unu individuu, care si elu fusese scosu odata din casin'a domnesca pentru nisce fapte infame.

E bolnava societatea unгурésca, reu bolnava, si acestea sunt simptome fórte periculóse.

In fine dupa 10 dile de cautari obositorie politia puse man'a si pe Ignatiu Végh, fostulu directoru alu bancei rurale. Asia acuma tóta caus'a disei banci se afla transpusa la tribunalu.

— Dupa scirile din urma se mai prepara unu altu duellu intre br. Uechtritz si Otto Hermann, care a insultatu pe acela in diariu. Acum inse au saritu mai multi publicisti si s'au declarat solidari.

— Mai nou! In nóptea a trei'a din 13 Ianuariu turburarea innoita s'a prefacutu in rebellione sangerósa. Tóte ferestrite dela palatulu cassinei sfarmate. Domni au scapatu care cum au potutu, 50 gendarmi calari, 40 sergenti pedestrii, 2 batalione ostasime de linia restabilira linistea abia pe la 2 ore dupa mediulu noptiei. 2 morti, 42 raniti dusi in spitale, alti mai multi raniti pe la locuintele loru. Mirósa tare à 1848.

Miercuri, a patr'a séra. Rebellione multu mai violenta! 200 politiani pedestrii si calari si unu regimentu de linia restaura linistea pe la 1 óra din nópte. Cãtiva morti si multime de ómenii raniti. In Nr. viit. mai pe largu.

Bucovin'a.

— Pãna in a. 1788 Bucovin'a fu gubernata mai multu dupa legi militare prin comandanti generali, éra in acelu anu delaturandu-se administratiunea „catanesca“, provinci'a fu incorporata la Galiti'a. Indata inse la a. 1790 corón'a imperiale proclamã Bucovin'a de tíera autonoma. Dupa ce imperiulu intregu alu Casei Habsburg trecuse prin catastrofe estraordinarie si titlulu de imperatu alu Romaniloru si rege alu Germaniei se perdú, Franciscu I se proclamã pe sine in 11 Augustu 1804 de imperatu alu Austriei, sub care titlu colectivu se coprinsera tóte tierile monarchiei, câte'i remasera dupa enormele perdiri suferite in campaniile cu Napoleon I. Dupa trei ani (1807) autonomi'a Bucovinei fu érași desfiintata prin nou'a ei incorporare la Galiti'a, că simplu districtu, carui inse austriacii îi dicea Kreis = cercu. Acea incorporare a duratu apoi până in a. 1849, dara urmele administratiunei austro-polóne se mai cunosc in Bucovin'a până in dió'a de astadi; in acei 42 de ani s'au stracuratu in Bucovin'a multe elemente

slave, semitice si germane, care au influentiatu, uneori că pe nesciute si ne simtite, nu numai asupra poporului, ci si bisericeii nationale; nu se póte nega inse, că gubernulu centrale din Vien'a totu a ingrijitu de propagarea unei culturi si civilizatiuni cosmopolite neasemenatu mai multu decâtu s'a intemplatu acésta de ex. in o parte mare a Ungariei si in Galiti'a.

In a. 1809 s'a infintiatu celu de antaiu liceu pentru Bucovin'a in Cernauti, care mai tardiu s'a transformatu in gimnasiulu superiore de astadi. Nu se póte crede cătu au ajutatu acelu liceu germanizarea tierei; a fostu inse lucru firescu că se aiba acelu resultatu, pre candu de alta parte, chiaru pe la 1849 in tóta Bucovin'a se aflá numai 36 de scóle satesci, atãtu de sarace, in cătu chiaru cea din Cernauti avea numai unu bietu dascalu in etate de ani 60, platitu cu 60 fl. m. c. pe anu! Pre candu gubernulu austriacu infintiase acelu liceu latino-germanu in Cernauti, in asia numitele licee din Jassi si Bucuresci se propunea tóte sciintiele, puține câte érá, numai in limb'a grecésca, éra limb'a nationale romanésca se aflá exilata in câteva monastiri si pe la nesce bisericeii indosite. Dara ce mai multu? Polonii cei trufasi au deschisu germanizarei pórtu atãtu de larga, in cătu pe la a. 1848 se mirá ei insii de indolenti'a loru, precum facea si boemii si mai virtosu slovenii din Stiri'a, Carinthi'a, Carnioli'a.

Vechi'a „scóla clericala“ semená multu cu institutele vechi ardelenesce cunoscute sub numele barbaru de „popandosii“, din care esia mai multi „popi“ precum ii voiá domnulu feudale, decâtu precum ii doria episcopii. Acea scóla s'a desfiintiatu in a. 1826 si in loculu ei a venitu „Institutulu teologicu greco-orientale“, cu limb'a latina că limba de prelegeri; s'a infintiatu totu atunci si „seminariulu clericalu“.

In 1840 s'a infintiatu si o „scóla de dascalu“ in Cernauti, adeca camu precum érá pe atunci preparandi'a din Aradu.

In a. 1843 s'a luat abia si o mesura mai petrudietoria in folosulu clerului poporanu (clerulu de miru) prin o noua regulare a parochiloru si protopopiatelor.

Anii 1848—9 au adusu si pentru Bucovin'a unele reforme radicali. In 7 Septembrie 1848 se desfiintã boieresculu, precum se dicea in Bucovin'a si in Moldov'a, claca in Munteni'a, iobagía in Ungari'a si Transilvani'a, de si tóte acelea servitii differia multu in natur'a loru feudale, cum si in modulu prestatiunei loru.

Prin resolutiune imperatésca din 20 Decembre 1848 s'a infintiatu catedr'a pentru limb'a si literatur'a romana la liceulu din Cernauti in urmarea perseverantelor ostenele ale fratiloru Hormuzache, in frunte cu neuitatulu loru parinte, éra Aronu Pumnulu, ardelénu din districtulu Fagarasiului, fostu mai inainte professoru la Blasiu. fu celu de antaiu professoru denumitu pentru acea catedra. In 4 Martiu 1849 Bucovin'a fu ridicata la rangulu de Ducatu cu autonomia administrativa. In acelasu anu s'a introdusu limb'a romanésca că limba de propunere sau prelegeri si in Institutulu teologicu din Cernauti, in care până atunci ocupase locu multu limb'a germana pe langa cea latina. In 1851 se infintia si scóla pedagogica (preparandi'a) in Cernauti.

In anii urmatori starea politica a Bucovinei trecu prin multe prefaceri, că si alte provincii ale monarchiei, până ce in a. 1860 érá p'aci, că la insistenti'a mai alesu a poloniloru, se fia incorporata érași la Galiti'a, scapã inse in urmarea luptelor patriotice a cătoruva barbati eminenti si decisi.

In acelasu anu 1860 s'a infintiatu si gimnasiulu confessionale gr.-or. din Sucév'a, firescu cu conditiunea de a i se decretá limb'a romanésca că limba de prelegeri; dara cei cari au asteptatu implinirea acestei conditiuni, au trecutu până in dió'a de astadi prin diverse ilusiuni.

(De aci inainte diligentele chronicariu alu Bucovinei, dn. Mironu M. Calinescu mai insémna din celu mai de aprópe trecutu alu frumósei si doiosei sale patrii urmatóriele evenimente:)

Sunt 19 ani dela intemeierea statului „Romania“, prin proclamarea unirii definitive a Moldovei si a Munteniei (11 Decembre 1861).

Sunt 18 ani dela infintiarea „Reuniunii romane de lectura“ in Cernauti (26 Ianuariu 1862), transformata apoi cu resolutiunea prea inalta imperatésca din 6 Maiu 1864 in „Societatea pentru cultura si literatur'a romana in Bucovin'a“.

Sunt 17 ani dela infintiarea scólei reale superioare orientale din Cernauti (1863).

Sunt 15 ani dela regularea noua a Consisto-

riului episcopescu din dieces'a Bucovinei in privinti'a compunerii senatului consistorialu (1865).

Sunt 11 ani dela regularea Consistoriului episcopescu din dieces'a Bucovinei in privinti'a tratarii formale a agendelor (1869).

Sunt 9 ani dela decretarea autonomiei bisericeii ort. orient. din Bucovin'a si sanctionarea congresului ei bisericescu (9 Augustu 1871).

Sunt 7 ani dela radicarea episcopiei Bucovinei la trépta de arhiepiscopia si infintiarea mitropoliei Bucovinei si a Dalmatiei cu resiedinti'a in Cernauti, resoluta in principiu prin prea inalt'a resolutiune maiestatica din 11 Septembrie 1870, si realizata prin prea inalt'a resolutiune din 23 Ianuariu 1873, denumindu-se de arhiepiscopu si mitropolitu episcopulu Bucovinei Eugeniu Hacman, instalatu in 11 Octobru 1835, si repausatu (31 Mart. 1873) inainte de constituirea mitropoliei.

Sunt 6 ani dela inaugurarea nou infintiatei mitropolii a Bucovinei si Dalmatiei in bisericeii catedrala a arhiepiscopiei din Cernauti (21 Maiu 1874), si instalarea mitropolitulu Teofilu Bendella, repausatu in 21 Iuliu 1875.

Sunt 5 ani dela regularea noua a salarielor pentru pastorii sufletesci din archidieces'a Bucovinei (1 Ianuariu 1875).

Sunt 5 ani dela desfiintarea „Institutulu teologicu gr.-or.“ si infintiarea „Facultatii teologice gr.-or.“ că parte a nou infintiatei Universitatii din Cernauti (1 Septembrie 1875).

Sunt 5 ani dela deschiderea „Universitatii c. r. Franciscu Iosefine“ din Cernauti (4 Oct. 1875).

Sunt 3 ani dela proclamarea independentiei statului „Romania“ (10 Maiu 1877).

Sunt 3 a. dela instalarea mitropolitulu Teoctistu Blajeviciu (22 Maiu 1877), repausatu in 27 Iuniu 1879.

Sciri diverse.

— (Tergulu de tíera) care a avutu locu aici in Sibiu in septeman'a acésta, a fostu fórte slabu in tóte privintiele. Singuru numai pieile, lan'a si saricile au fostu cerute de catra cumperatori straini si s'au vendutu cu pretiuri bune.

Nu puținu a contribuitu că acestu tergu de érna se fia asia de reu cercetatu si cumplitulu geru secu, care domnesce pe aicea de vre-o optu dile. Dela 18° R. sub 0 gerulu a crescutu până la 22° sub 0 si déca va mai merge totu asia, apoi la St. Ioanu vomu avea póte si 24° că si la St. Petersburg. Érn'a acésta atãtu cu privintia la inceputulu ei fórte timpuriu, cătu si a gerului intensivu ce o caracterisédia, se póte numi cu dreptu cuventu, un'a din cele mai grele ale secolulu acestuia.

— (Adunarea generala a cassinei) se va tinea Dumineca in 25 l. c. la 5 ore p. m.

— (Incendiu.) Miercuri, a dóu'a di de craciunu, unu focu teribilu a prefacutu in cenusia mór'a fondului basilitanu dela Blasiu, care aducea gimnasiulu unu venitu siguru de 5000 fl. pe anu. Impreuna cu acésta a arsu si mór'a proprietariulu N. Rusanu, edificata langa cea de antaiu. Dupa informatiunile primite, ambele au fostu asigurate cu circa fl. 18.000.

— (Pentru inundati.) Subt acestu titlu citimu in „Romanulu“ urmatórele:

„Avemu a inregistrá astadi unu nou actu de generositate. D. Dimitrie Manole presiedinte societatii de binefacere Armoni'a din Calarasi, ne-a tramisu din partea acestei societatii sum'a de 500 lei pentru inundatii din Transilvani'a. Acésta fapta e destulu de elocinta spre a nu mai avea trebuintia de comentarii.

Cu sum'a din urma, de 731 lei 10 bani, avemu dara acum la redactiunea nóstra 1231 lei 10 bani.“

— (Totu pentru inundati.) Din Barladu ni se scrie, că acolo din initiativ'a catorva barbati inteligenti si cu dorere de ánima pentru cei nefericiti, s'a pornitu o lista de subscriptiune, care s'au incredintiatu d. Stroe Belloescu professoru si că s'au adunatu până acuma 600 lei. Acésta colecta se va tramite spre distribuie Comitetalu centralu din Sibiu.

Citimu in „Alegetorulu“, că Clubulu tinerimei romane din Bucuresci a subscrisu sum'a de 500 lei, pentru inundatii din Transilvani'a.

— (Relatiunile diplomatice ale Romaniei.) Monitoriulu Romaniei a publicatu urmatórele decrete:

„Agenti'a nóstra dela Rom'a este transformata in legatiune. D-nii G. Cantacuzino si Constantinu J. Mitilneiu sunt numiti si confirmati, celu antaiu in postulu de antaiu secretariu si celualtu in acela de alu douilea secretariu la dis'a legatiune.

D. C. Esarcu, actualulu agentu diplomaticu alu tiei la Rom'a, este numitu in postulu de ministru resiedinte alu Romaniei la Aten'a, inse totu-de-odata este autorisatu a funciona la Rom'a ca insarcinatu de afaceri, gerandu legatiunea de acolo pana la numirea si sosirea la postu a titulariului acestei legatiuni.

— (Predicari ale tempului pe anulu 1880.) Renumitulu naturalistu belgiannu Quetelet, basandu-se pe studiele sale asupra schimbarilor periodice ale temperaturii, a publicatu urmatoarele date de probabilitate asupra tempului din anulu acesta. Densulu stabileste aceste perioade: 1 period'a frigului dela 7 pana la 12 Ianuariu. 2 period'a frigului moderatu dela 22 Ianuariu pana la inceputulu lui Martiu.

Primavara tempurii. 3 period'a de frigu dela 9 pana la 22 Aprilie si dela 14 pana la 23 Maiu, ultimele inghiatiuri. 4 period'a caldurei dela 6 pana la 23 Iuniu. 5 period'a de caldura dela 4 pana la 8 Iuliu cu cele mai caldurese zile ale anului, care nu voru fi acelea ale caniculelor ordinare. 6 period'a in care scade temperatur'a, tiene dela 25 Iuliu pana la 25 Augustu. Acesta perioda coprinde o scurta perioda de caldura, incependu dela 15 Augustu. 7 period'a in care scade termometrulu, dela 14 pana la 30 Septembrie. 8 period'a frigului dela 20 pana la 29 Octobru si dela 10 pana la 30 Novembre. Caderea frunzelor. Acestei perioade i premerge asia-numita a dou'a vara.

Bibliografia.

In Barladu a aparutu:

— Compediu de Igienea generala si aplicata de d. Const. C. Codrescu, doctoru in medicina, medicu primariu alu spitalelor etc. Barladu 1880. Unu frumosu volumu 8° pe 245 pag. Pretiulu 5 l. n. Acesta carte, asupra careia vomu reveni, reproducendu chiaru unele capitole din trena, o recomandam cu tota caldura intregu publiculu cetitoru, dar' cu deosebire pretilor, profesorilor, pedagogilor si mai pre susu de tote, tuturor mamelor de familia, ca o carte ale carei invetiaturi sunt nedispensabile pentru educatiunea si formarea corpului fisicu alu omului.

— Cu prim'a Ianuariu a aparutu in Lugosiu unu nou diariu septemanal sub titulu „Desteptarea.“ Acestu diariu ce va aparea sub redactiunea responsabila a d. Josifu Tempea, se numesce pe sine diariu beletristicu, scientificu, economicu, si umoristicu. Se fia bine venitu intre noi, se fia fericitu in urmarirea scopurilor ce isi propune. Pretiulu de prenumeratiune este: 3 fl. pe anulu intregu; 1 fl. 50 cr. pe 1/2 anu si 75 cr. pe 1/4 de anu.

Contractulu Socialu.

De J. J. Rousseau.

(Urmare.)

Capitolulu VII.

Despre censura.

Precum vointi'a generala se manifestedia prin lege, astfelu opiniunea publica se manifestedia prin censura. Opiniunea publica este unu felu de lege, alucarei ministru este censorulu si care dupa esemplulu principelui, o aplica in casuri particulare.

Departa deci, ca tribunalulu censoriale se fia judecatoriulu arbitrariu alu opiniunei poporului, elu nu este decatu espressionea ei si indata ce se departesa de acesta, decisiunile sale sunt vane si fara efectu.

Este inutilu a deosebi moravurile unei natiuni de obiectele stimei sale, pentru ca tote acestea pornescu din aceeasi sorginte si se contopescu.

La tote poporale pamentului nu natur'a, ci opiniunea decide asupra alegerii placerilor loru. Se redresese numai cineva opiniunile omenilor, si moravurile loru se curatia ele insusi. Cineva iubescu aceea ce este frumosu seu ce crede elu astfelu, dara tocmai in opiniunea acesta se amagesce cineva. Cestiunea este deci de a regula acesta opiniune. Cine judeca despre moravuri, judeca despre onore, si cine judeca despre onore, isi ia legea din opiniune.

Opiniunile unui poporu nascu din Constitutiunea sa. De si legea nu regula moravurile, totusi este legislatiunea ce le forma. Candu legislatiunea slabescu, moravurile degeneresa si atunci sentintiele censorilor nu voru putea face aceea ce legea nu au facutu.

De aici urmesa, ca censur'a pote fi utila pentru de a conserva moravurile, niciodata inse pentru de a le restabili. Se se institue censori pana candu legile sunt in vigore, pentru ca indata ce nu mai sunt in vigore, totulu este pierdutu si nimicu legitimu nu mai are fortia, candu legea nu o mai are.

Censur'a mantiene moravurile inpiedicandu-le de a se corupe, conservandu sinceritatea loru prin aplicatiuni intiepte, cate-odata chiaru ficsandu-le, candu ele sunt nesigure. Intrebuintiarea secundantilor la duele, ce in Franci'a ajunsese pana la

furore, au fostu delaturata singuru numai prin aceste cuvinte ale unui edictu regescu: „Cu privire la aceia, cari sunt atatu de poltroni, ca se chame secundanti.“ Acesta opiniune prevenindu pe aceea a publiculu, o ficsa pe acesta dintr'odata. Inse deca acelasiu edictu ar fi voitu se pronuntie, ca ar fi asemenea o poltroneria a se bate in duelu, ceea ce este forte adeveratu, inse in contra opiniunei comune, publiculu s'ar fi simtitu contrariatu prin acea decisiune asupra unui lucru, despre care elu isi facuse deja opiniunea.

Am disu la altu locu,* ca opiniunea publica nefiindu supusa pressiunei, nu trebuie se existe nici unu felu de pressiune nici in tribunalulu infiintiatu pentru de a o representati. Nu se pote admira in de ajunsu, in ce modu au fostu intrebuintiatu acestu factoru, disparutu cu totulu la cei moderni, de catra Romani si mai multa inca de catra Spartani.

Deca in Spart'a, unu omu cu purtari rele, au facutu o propunere buna in consiliu, eforii fara de a tienea contu de acesta, puneau pe unu cetatienu virtuosu se faca aceeasi propunere. Ce onore pentru unulu si ce pedepsa pentru celalaltu, fara de a fi laudatu seu blamatu in modu directu pe nici unulu din amendou. Catiwa betivi din Samos au necuratiu tribunalulu eforiloru. A dou'a di prin unu edictu publicu, li se permise Samoseniloru de a fi necurati. O pedepsa reala ar fi fostu mai pučinu aspra ca o astfelu de impunitate. Candu Spart'a se pronuntiasse deca unu lucru este cuviinciosu seu nu, Grecii nu mai cautau alta sententia.

Capitolulu VIII.

Despre religiunea civila.

La inceputu omenii nu au avutu alti regi de catu pe Diei, si nici altu gubernu, decatu pe celu teocraticu. Ei faceau aceleasi conclusiuni ca si Caligul'a si atunci conclusiunile loru erau juste. Au fostu necesara o alteratiune mare a sentimentelor si a ideilor, pentru ca se se pote decide a recunosce pe unu asemenea de domnu si a isi imagina ca se voru simti bine.

Singuru numai din inpregiurarea, ca au pusu pe Dumnedieu in capulu fia-carei societati politice, urmesa, ca existau totu atati Dumnediei ca si popora. Doue popora straine unulu pentru altulu si mai totdeauna inamice, nu au potutu multu tempu recunosce pe acelasiu domnu. Doue armate ce intra in lupta, nu potu asculta de acelasiu comandant. Astfelu din divisiunea poporaloru urma politeismulu si intoleranti'a politica si civila, care in fondu sunt totu una, precum se va vedea mai la vale.

Capriciulu Greciloru de a isi reafila pe Diei loru la poporale barbare, isi avea sorgintea in altu capriciu, adeca de a se considera ca suverani naturali ai aceloru popora. In dilele nostre inse, eruditii se espunu ridicolului voindu se constata identitatea Dieiloru la diferite natiuni, ca si candu Molohu, Saturnu si Cronos, ar potea fi aceiasi Diei! Ca si candu Baal alu Fenicieniloru, Zeus alu Greciloru si Jupiter alu Latiniloru ar potea fi acelasiu! Ca si candu ar potea avea ceva comunu intre sine, fiantie chimerice cu numiri diferite.

Deca se va obiecta, ca cum s'au intemplat de pe tempulu paganismulu, candu fia-care Statu isi avea cultulu seu si Diei sei, nu au existatu rebele religioare, voiu raspunde, ca tocmai aceea au fostu caus'a, ca avendu fia-care Statu cultulu seu propriu, precum si gubernulu seu propriu, nu facea nici-o deosebire intre Diei si legile sale. Resbelulu politicu era totu-odata si religionaru si teritoriulu Dieiloru, era ca se dicemu asia, ficsatu prin acela alu natiuniloru. Diei unui poporu n'aveau nici unu dreptu asupra celorlalte popora. Diei paganiloru nu erau Diei jalusi. Ei inpartira domni'a lumii intre densii. Moise insusi si poporulu evreu urmau cate-odata acestei idei vorbindu despre Dumnedieu lui Israilu. Este adeveratu, ca ei despretiiau cu totulu pe Diei Cananitoru, popora proscrise, destinate a fi nimicite si alucaroru locu aveau se ilu ocupe ei. Dara se vedea cineva cum vorbeau ei despre divinitatile poporaloru vecine, pe care nu le era permis se le atace: „Posessiunea, care apartienea lui Chamos, Dieului vostru, dice Jefta Amonitoru, nu ve este ea data voue in modu legitimu? Noi posedemu cu aceleasi titluri, pamenturile pe care le au supusu Dumnedieu nostru

*) Intr'o epistola a sa adressata lui d'Alembert, ce tractesa despre unu articolu alu acestuia intitulatu „Genev'a“ publicatu in volumu VII alu Enciclopediei si in particularu despre proiectulu de a infiintia unu teatru in acelu orasiu. A se vedea „Petits chefs-d'oeuvre“ de J. J. Rousseau. Paris 1864. Firmin Didot. Not'a Traduct.

avingetoru.“ Acesta mi se pare ca este o paritate destulu de bine recunoscuta, intre drepturile lui Chamos si a Dumnedieuului lui Israilu.

Candu inse Evreii, dupa ce au fostu supusi regiloru Babilonieni, era mai tardiu celoru din Sira, se opusera in modu obstinatu a recunosce unu altu Dumnediu decatu pe alu loru, acestu refusu alu loru au fostu consideratu ca rebeliune in contra invingetoriloru si le atrase acele persecutiuni cunoscute din istori'a loru, precum nu s'au vedutu de asemenea inainte de cristianismu.**)

Ori care religiune fiindu astfelu atasiata singuru numai pre langa legile Statului care o prescrie, nu potea deci esista unu altu mijlocu de a converti unu poporu, decatu numai prin aservire, nici altfelu de missionari, decatu cuceritori. Obligatiunea de a isi schimbati cultulu era legea celoru invinsi. Trebuia deci ca cineva se fi invinsu mai nainte de a potea vorbi despre aceea. In locu ca omenii se se lupte pentru Diei, erau, ca la Omeru, Diei cari se luptau pentru omeni. Fia-care se roga la Dumnedieu seu ca se ilu faca victoriosu, si ilu platea redicandu-i altare noua. Romani mai nainte de a ocupa unu locu, somau pe Diei lui de a ilu parasi, si candu ei au lasatu Tarentiniloru pe Diei loru iritati, o au facutu pentru ca considerau pe Diei aceia ca supusi la ai loru si fortati de a le face omagii. Ei le lasau si legile loru. Adesea o corona pentru Jupiter capitolinulu era singurul tributulu pe care li ilu inpuneau. (Va urma.)

Post'a redactiunei.

— La mai multi domni in Romani'a. Dupa espicarile date in Nr. 104 rogamu pe dd. abonati, ca se binevoiesca a transmite banii in scrisore si — de a dreptulu la redactiunea Observatoriulu in Sibiu, cate 20 franci pe 1 anu, 10 franci pe 6 luni, in bilete hipotecarie, era cei 2 franci si respective 1 francu se'lu tina in locu de porto. Cu acesta espeditiunea e simplificata.

***) Este constatatu pana la evidentia, ca resbelulu Focieniloru, numitu resbelulu sacru, nu au fostu unu resbelu religionaru, ci obiectulu seu era de a pedepsi pe sacrilegi, nu inse de a supune pe necredintiosi. Not'a lui J. J. Rousseau.

Cu 1/13 Ianuariu st. v. s'a inceputu unu nou abonamentulu la

„Observatoriulu“ pe anulu 1880.

Pretiulu abonamentului este:

In Sibiu pe 1 anu cu 7 fl. v. a., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., era dusu la casa cu 1 fl. respective cu 50 cr. mai multu.

In laintrulu monarchiei cu post'a, 8 fl. pe anu; 4 fl. pe 6 luni.

In afara de monarchia cu porto duplu 10 fl. seu 22 franci pe 1 anu; 5 fl. seu 11 franci pe 6 luni.

Abonamentele se potu face mai usioru prin asemnatiuni (mandate) postali de a dreptulu la Redactiune in Sibiu, piati'a mica Nr. 27.

Din Romani'a primimu abonamente si in bilete hipotecarie de ale statului, al pari.

In capital'a Bucuresti se primescu abonamente si la dn. Const. J. Juga (palatulu universitatiei parterre).

Din 10 esemplarie abonate efectivu, 1 se da gratis.

Totu-odata ne rogamu de acei p. t. domni, cari ne voru onora cu noulu d-loru abonamentulu a isi scrie numele si adress'a in modu claru, legibilu si catu se pote mai esactu, pentru ca se nu se nasca confusiuni.

Redactiunea.

Pretiurile cerealeloru

si altoru obiecte de traiu au fostu la 22 Ianuariu in Sibiu:

Grâu, dupa egalitati	1 hectolitru fl.	8.40 - 9.40
Grâu, amestecat	1 „	6.90 - 7.90
Secara	1 „	5. — - 5.40
Papusiou	1 „	3.90 - 4.30
Ordiu	1 „	4.20 - 4.60
Ovesu	1 „	2.80 - 3.20
Cartofi	1 „	1.30 - 1.50
Mazare	1 „	6. — - 7. —
Linte	1 „	11. — - 12. —
Fasole	1 „	6. — - 7. —
Lardu (slamina)	50 Kilogram.	30. — - 32. —
Untura (unsore topita)	50 „	28. — - 28.50
Carne de vita	1 „	42. — - 46
Oua 10 de	1 „	— .40

Editoru si redactoru responsabilu: G. Baritiu.

Tipariulu lui W. Krafft.